

Radio Filharmonisch Orkest

dirigent Gunther Schuller

plaats Concertgebouw, Grote Zaal

datum 30 juni

tijd 20.15 uur

Radio Filharmonisch Orkest

dirigent Gunther Schuller

Groot Omroepkoor

(ingestudeerd door Kerry Woodward)

Claron McFadden, sopraan

John Graham, altviool

Elliott Carter

A Celebration of Some 100 x 150 Notes (1986) *ca.* 3'

David Lang

Eating Living Monkeys (1985) 8'

in een revisie van 1987 (wereldpremière revisie)

groot orkest met 4 versterkte hotelbellen

Gunther Schuller

Farbenspiel: Concerto for Orchestra no. 3 (1985) 25'

I Chorisch

II Solistisch

III Orchestral

pauze

Jacob Druckman

Viola Concerto (1978) 28'

John Graham, *altviool*

Olly Wilson

Spirit Song (1974) 15'

voor orkest, sopraan, vrouwenkoor en gospelkoor

Claron McFadden, *sopraan*

Groot Omroepkoor

Gunther Schuller

■ Gunther Schuller werd op 22 november 1925 in New York geboren. Hij studeerde hoorn en begon al vroeg te componeren. Op zeventienjarige leeftijd werd Schuller eerste hoornist bij het Cincinnati Symphony Orchestra, waarmee hij tevens zijn eerste eigen hoornconcert uitvoerde. In dezelfde tijd leerde hij de muziek van Duke Ellington kennen, hetgeen van beslissende invloed is geweest voor zijn gehele verdere ontwikkeling als musicus en componist. Hij maakte een intensieve studie van Ellingtons muziek en jazz in het algemeen; in 1968 resulteerde dat in het boek *Early Jazz: Its Roots and Musical Development* (New York, 1968). Hij speelde als hoornist in diverse jazzformaties, onder andere bij Miles Davis, en componeerde in 1959 het *Concertino for Jazz Quartet and Orchestra*.

In de late jaren vijftig lanceerde hij de term 'Third Stream Music' en bedoelde daarmee een verbinding tussen jazz, klassiek en avantgarde. Schuller meende dat serialisme en jazz de belangrijkste factoren zouden zijn in de ontwikkeling van de muziek in de tweede helft van de twintigste eeuw.

De *Third Stream*-gedachte resulteerde in 1966 in een grootse opera, *The Visitation* op een libretto naar 'Der Prozess' van Kafka. Als componist heeft Schuller inmiddels een indrukwekkend oeuvre opgebouwd, voor orkest (grootste deel is hieraan gewijd), kamerbezettingen, koor, stem en blazers.

Naast componist en hoornist is Gunther Schuller actief als pedagoog (hij was tien jaar lang directeur van de New England Conservatory en heeft diverse docentschappen vervuld), als schrijver (van het reeds ge-

noemde boek over jazz, verder ook *Horn Technique* in 1962 en diverse artikelen over Amerikaanse muziek) en als dirigent. Gunther Schuller heeft vrijwel alle belangrijke orkesten in de Verenigde Staten en een aantal in Europa gedirigeerd; hij brengt daarbij niet alleen veel hedendaagse Amerikaanse muziek op de programma's, maar ook grote 19e-eeuwse Europeanen.

Tenslotte is Schuller van betekenis als promotor van Amerikaanse muziek, niet alleen door zijn dirigeren, musiceren, organiseren van concerten en publiceren van hedendaagse componisten (middels zijn eigen uitgeverij Margun Music Inc.), maar vooral door het orkestreren en reconstrueren van vergeten of verloren gegane composities. Zo reconstrueerde Schuller werken van Charles Ives en Kurt Weill, en orkestreerde werken van onder anderen Carlo Farina, Eubie Blake en Scott Joplin. Ook maakte hij een orkestversie van het Amerikaanse Volkslied.

Elliott Carter

Elliott Carter
Foto Irene de Groot

A Celebration of Some 100 x 150 Notes

■ De bijna tachtigjarige Elliott Carter is inmiddels in de Verenigde Staten een gevierd en geëerd componist, die de muzikale tradities van zowel Europa als zijn geboorteland, met name Igor Stravinsky en Charles Ives, heeft voortgezet in een geheel eigen stijl. Zijn werk wordt gekenmerkt door een grote mate van complexiteit en een enorme gelaagdheid. Carter heeft vooral op het gebied van metrieke en ritmische nieuwe technieken ontwikkeld, waaronder de zogenaamde 'metrische modulatie' (verandering van metrum, zoals de modulatie als verandering van toonsoort).

A Celebration of Some 100 x 150 Notes heeft Carter onlangs voltooid ter ere van het 150-jarig bestaan van de staat Texas; het was een opdracht van het Houston Symphony Orchestra. Carter:

'De 150 maten van het werk presenteren korte motivische fanfares, gebaseerd op alle muzikale intervallen. Sommige van die intervallen, zoals de kleine terts, waarmee de celestapartij is opgebouwd, en de reine kwint in de grote orkestrale tuttipasages, krijgen wat uitvoeriger aandacht dan de andere.'

Elliott Carter werd geboren 11 december 1908 in New York City. Studeerde compositie bij onder andere Walter Piston en Gustav Holst. Werd sterk beïnvloed door muziek van Stravinsky, Varèse, Ruggles, Cowell, maar vooral Charles Ives. Nam in 1932 lessen bij Nadia Boulanger in Parijs. Doceert momenteel aan de Juilliard School of Music.

David Lang

Eating Living Monkeys

■ 'Toen ik nog jong was, vertelde een vriend me een verhaal dat ik nooit ben vergeten. Hij zei dat de Chinese keizers hersenen uit apen aten terwijl de beesten nog leefden. Ik denk niet dat ik hem geloofde, maar het bleef me wel bij.

Jaren later vroeg ik een sinoloog die ik kende hierover, en ik kreeg een verrassend antwoord. Het kan waar of niet waar zijn, maar het verhaal is ontstaan in het Westen aan het eind van de 18de eeuw, toen de Europese koloniale machten probeerden China tot handelsdrijven te krijgen. De Chinezen verzetten zich daar hardnekkig tegen en er ontstond een strijd waarin beide partijen hun eigen bevolking probeerden te shockeren met verhalen over het barbaarse gedrag van de ander. Het "eten van levende apen" is één zo'n verhaal van de vele die grappig zouden zijn, ware het niet dat ze de voorbode waren tot werkelijk bloedvergieten.

Wat me aan dit verhaal interesseert is dat het, of het nou werkelijk gebeurd is of niet, in het Westen niet begrepen kan worden. Er zijn bepaalde facetten in het culturele leven van iemand die door buitenstaanders niet gewaardeerd kunnen worden. Als we dan denken aan de fouten die het Westen recentelijk in Azië heeft gemaakt, dan is dit een les die geleerd mag worden.

Er is niets Oosters in mijn stuk; er klinken ook geen apengeluiden. Ik heb daarentegen geprobeerd een spanning op te roepen die zo wreed is dat het belachelijk wordt en zichzelf vervolgens opbrandt.

Eating Living Monkeys werd geschreven voor en opgedragen aan Hans Werner Henze en het Cleveland Orchestra, die de première ervan in april 1985 gaven.
David Lang

David Lang geboren 8 januari 1957 in Los Angeles. Studeerde onder andere aan de Stanford University en Yale School of Music, bij Jacob Druckman, Hans Werner Henze, Henri Lazarof, Morton Subotnick, Roger Reynolds en Martin Bresnick. Heeft reeds talrijke prijzen en beurzen ontvangen.

Gunther Schuller

Farbenspiel

■ 'De titel "Farbenspiel" en de ondertitels karakteriseren de specifieke kenmerken van de drie delen.

In het eerste deel (*Chorisch*) treden afzonderlijke instrumentale groepen uit de orkestklank naar voren, bijvoorbeeld vier fagotten, vier fluiten of zeven contrabassen. Grote delen worden bepaald door contrasterende klankvelden; ze werken als de wisselende kleuren en lichtreflecties op water. De houtblazers spelen een belangrijke rol in dit deel.

Het tweede deel (*Solistisch*) is gewijd aan het solospel van de instrumenten. Nu zijn vooral de koperblazers belangrijk. Hoorn en trompet spelen lang uitgezette melodieën, zoals ze in hedendaagse partituren nog maar zelden te vinden zijn. De atmosfeer in dit deel is voornamelijk meditatief en melancholisch; alleen bij de intensieve climax in het midden wordt deze nadenkende stemming verlaten.

In het derde deel (*Orchestra*) staat de volle orkestklank centraal, in vele lagen en vele kleuren, gedeeltelijk fijn gewoven, gedeeltelijk massief. Er ontstaat een verbinding met het eerste deel doordat van tijd tot tijd instrumentale groepen uit de totaal-klank naar voren treden als schuimkoppen op grote golven. In dit deel komen ook tempoveranderingen voor die variëren van heftig tot zeer rustig. Naar het slot toe nemen intensiteit en beweging af. Na een tussenspel voor slagwerk sterft de beweging weg en blijft er slechts nog wat gemurmel over. De celli en contrabassen hebben het laatste woord: de instrumenten waarmee het werk begon.'

Jacob Druckman

Viola Concerto

■ Druckman schreef zijn altvioolconcert in 1978 in opdracht van de New York Philharmonic voor de violist Sol Greitzer; het was één van de opdrachten die het orkest uitvaardigde ter bevordering van concerten voor minder bekende solo-instrumenten.

Druckman heeft het 'concert'-idee (concertare = wedijveren) tamelijk letterlijk genomen. Het thema van het concert, zo schrijft Druckman, 'is de transformatie van de verhouding tussen solist en orkest'. Druckman vat de altviool in zijn theatrale aanwezigheid op als een eenzame figuur tegenover het machtige orkest: de solist als held. Beide treden aanvankelijk in dialoog, maar raken weldra in een strijd gewikkeld: 'de solist speelt een sectie, het orkest begeleidt vriendelijk, maar begint materiaal over te nemen. Op een "Frankenstein"-achtige manier begint het orkest rond te tolleren en de altviool te overmeesteren.' Daarna bevrijdt de solist zich langzaam van de overweldigende macht van het orkest.

Bij het componeren van het werk heeft Druckman nauwe contacten onderhouden met de violist Sol Greitzer en zich laten inspireren door diens technische mogelijkheden. Daaruit resulteerde onder andere het spiccato-motief (spiccato is een strijktechniek waarbij de strijkstok relatief langzaam op de snaren springt) waarmee het concert opent. Druckman, die behalve componist zelf ook violist is, heeft tijdens het componeren alles zelf uitgeprobeerd om te voorkomen niet-idiomatisch voor de altviool te schrijven. Grote aandacht was nodig voor de balans tussen orkest en solist. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de piano, viool of trompet kan een altviool moeilijk

boven het orkest uitkomen. Daarom heeft Druckman gekozen voor een alternerende vorm tussen orkest en solist, zodat beide elkaar niet in de weg zitten. In zijn geheel bestaat het halfuur durende ééndelige werk uit zeven afwisselende secties, beginnend en eindigend met een altvoolsolo-sectie.

(vrij naar Nancy Uscher, 'Two Contemporary Viola Concerti', Tempo nr. 147)

Jacob Druckman werd geboren 1928 in Philadelphia. Studeerde compositie aan de Juilliard School in New York bij Bernard Wagenaar, Vincent Persichetti en Peter Mennin, aan de Ecole Normale de Musique in Parijs bij Tony Aubin, aan de Tanglewood University bij Aaron Copland en aan de Columbia-Princeton Electronic Music Centre, alwaar hij later medewerker werd. Is naast componist ook violist en trompettist. Gaf compositielessen aan onder andere de Juilliard School en is momenteel verbonden aan de Yale University School of Music. Heeft reeds vele prijzen en beurzen gekregen en krijgt regelmatig opdrachten.

Olly Wilson

Spirit Song

■ *'Spirit Song* werd geïnspireerd door de muzikale traditie van de Afro-Amerikaanse *spiritual*, opnieuw geïnterpreteerd in een twintigste eeuws perspectief. Dit werk, geschreven in opdracht van het Oakland Symphony Orchestra, is speciaal gecomponeerd om de unieke akoestische eigenschappen van het Paramount Theatre of the Arts te onderzoeken. Deze muzikale eigenschappen van het theater worden geaccentueerd door middel van zowel gesimuleerde als werkelijke verplaatsing van de geluidsbronnen door het auditorium.

Spirit Song is een ééndelig werk met drie secties, voor orkest (waaronder versterkte instrumenten), mezo-sopraan, vrouwenkoor (off-stage) en Gospel-koor.

De eerste sectie is een processie, waarbij het koor zich verplaatst van achter het theater naar het podium. Muzikaal is het gebaseerd op woordeloze gezangen of "moans" (klaagzangen), de vroegste vorm van Afro-Amerikaanse muziek. Orkest en vocale partijen zijn zodanig met elkaar vermengd dat een ononderbroken web van geluid ontstaat als een hedendaagse uitdrukking van de essentie van een "moan". De tweede sectie kent een solo voor mezzo-sopraan. Het is een overgangsdeel, zowel qua stemming als qua tempo. Bovendien wordt voor het eerst de tekst langzaam verstaanbaar:

"Oh Lord!

Oh, My Lord!

Keep me from sinking down!"

De laatste sectie, die ontstaat uit een allegro aan het eind van de vorige sectie, concentreert zich op het koor. Hierin wordt de laatste regel van de bovengeciteerde tekst herhaald in verschillende koorzettingen; dit leidt uiteindelijk tot een mengeling van een groot aantal fragmenten uit verschillende spirituals.'

Olly Wilson

Olly Wilson geboren 1937 in St. Louis (Missouri). Studeerde compositie bij Robert Wykes, Robert Kelley en Phillip Bezanson. Studeerde elektronische muziek aan de University of Illinois in 1967. Reisde in 1971-1972 naar West Afrika om de bronnen van de Afro-Amerikaanse muziek te bestuderen. Publiceerde in 1970 zijn boek *Black Music in Our Culture*, en schrijft regelmatig over hetzelfde onderwerp in het tijdschrift *Black Perspective in Music*. Is behalve componist en schrijver ook pianist en contrabassist; heeft contrabas gespeeld in klassieke orkesten en in jazz-groepen. Is momenteel docent aan de University of California in Berkeley.

Claron McFadden

■ De Amerikaanse sopraan Claron McFadden heeft haar vocale opleiding genoten aan The Eastman School of Music te Rochester, New York, en heeft haar solo-diploma behaald in 1984. Sinds 1984 is zij woonachtig in Nederland en werkt als free-lance zangeres. Zij heeft onlangs o.a. de rol van Adèle gezongen in *Die Fledermaus* van Strauss in een productie van Toneelgroep Globe. Claron McFadden werkt regelmatig met diverse ensembles voor 20e eeuwse muziek. Zij maakte een grammofoonopname van *Litanie IV* van Karel Goeyvaerts onder leiding van Harry Sparnaay.

John Graham

■ John Graham, vooraanstaand Amerikaans violist, trad op als solist met het Orchestre Colonne en in 1980 tijdens de Europese première van Jacob Druckmans *Viola Concerto* met het Radio Orkest van Berlijn. In Europa trad hij verder op tijdens het Finse Kuhmo Festival. Zijn uitvoering van Bartóks concert voor altviool was het eerste altvioolconcert dat ooit in China ten gehore werd gebracht. In 1983 werd Graham uitgenodigd om in China les te geven aan violisten en kamermuziek-ensembles aan het Conservatorium van Peking. Gedurende zijn verblijf trad hij op in Peking, Xiang en Lanzhou.

Naast zijn recente grammofoonopnamen van hedendaagse Amerikaanse muziek, zette hij met het Galimiri Quartet strijkkwartetten van Debussy, Ravel en Berg op de plaat. Tevens maakte hij diverse grammofoonplaten met het Speculum Musicae, een groep waar hij sinds de oprichting in 1970 vaste medewerker van is.

John Graham maakte gastoptredens met het Gueneri Quartet, het Francesci Trio, het Borodin Trio en het Juilliard String Quartet, met welk laatste gezelschap hij grammofoonopnamen maakte van Mozarts complete werk voor altviool kwintet en van Schönbergs *Verklärte Nacht*.

Graham geeft tegenwoordig les aan de State University van New York en het Mannes College of Music in New York City.

Radio Filharmonisch Orkest

Met een bezetting van 98 musici is het Radio Filharmonisch Orkest het grootste van de 4 NOS-orkesten. De geschiedschrijving van het orkest begint kort na de oorlog; dirigenten als Albert van Raalte, Paul van Kempen, Bernard Haitink en nadien Jean Fournet en Hans Vonk waren achtereenvolgens degenen, onder wiens leiding de muzikale activiteiten van het orkest zich krachtig hebben ontwikkeld.

Na de aanvankelijke beslotenheid van de radio-studio's in Hilversum, trad het orkest in de loop der jaren meer en meer in de openbaarheid, vooral als gevolg van de openbare concert-series die de zendgemachtigden organiseerden en nog steeds organiseren.

De radio-studio wordt regelmatig afgewisseld met nationale, maar ook

internationale concertpodia en de TV-studio.

Sinds 1982 is Sergiu Comissiona, chef-dirigent.

Het repertoire is veelzijdig; uiteraard vormt hiervan de klassiek-symfonische muziek het belangrijkste deel.

Daarnaast wordt regelmatig aandacht besteed aan de hedendaagse muziek, reden waarom het orkest dan ook bij herhaling wordt uitgenodigd concerten te geven tijdens belangrijke internationale festivals, gewijd aan de hedendaagse muziek.

Graag geziene gasten bij het orkest zijn o.m. de dirigenten Edo de Waart, Hans Vonk, Kees Bakels en Roelof van Driesten, evenals Jean Fournet, Christian Badea, Henry Lewis, Gaetano Delogu, Richard Dufallo, Ken Ichiro Koboyashi, Walter Weller en Kent Nagano.

Het Groot Omroepkoor

Het Groot Omroepkoor van de NOS werd vrijwel gelijktijdig met de radio-orkesten direct na de Tweede Wereldoorlog in 1945 opgericht. Met zijn tachtig vocalisten is het één van de grootste professionele koren van Europa en tevens één van de meest veelzijdige. Evenals de orkesten van de Nederlandse Omroep Stichting staat het Groot Omroepkoor allereerst ten dienste van de Nederlandse omroepen, die voor de uitvoering van hun muziekprogramma's uit het renaissance-, barok-, romantiek- en avant-garde-repertoire kunnen beschikken over het koor in vele verschillende formaties, van acht tot tachtig leden.

Basisformaties uit het Groot Omroepkoor zijn het Omroepkoor (38 vocalisten), het Klein Omroepkoor (24

vocalisten) en het Omroep Kamerkoor (17 vocalisten). Uiteraard geeft het koor in zijn verschillende samenstellingen ook een uitgebreid a capella-repertoire; veel koorleden verlenen bovendien aan concerten solistisch medewerking.

Door de grote flexibiliteit van het koor en omdat de koorleden het repertoire uit vele stijlperiodes beheersen, werd en wordt het koor veelvuldig aangezocht voor de realisatie van wereldpremières.

*redactie: Music Research Centre
teksten en vertalingen: © Alcedo Coenen
eindredactie: Holland Festival*

